

Dostál, Bořivoj

Archeologie

In: *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně : literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy*. Dorovský, Ivan (editor). 2. dopl. a rozš. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 1993, pp. [69]-71

ISBN 8021005890

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126881>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

HISTORIOGRAFIE

HISTORIOGRAFIE NA FILOZOFICKÉ FAKULTĚ

ARCHEOLOGIE

Předpoklady pro pěstování slovanské archeologie na filozofické fakultě byly vytvořeny zřízením stolice prehistorie a protohistorie 1931. E. Šimek (-), který stál v čele nového ústavu 27 let (1931—1958) včetně přerušení ve válečných letech, věnoval značnou pozornost i slovanské problematice. Již před svým působením v Brně se zabýval zejména otázkami slovanských hradišť a neopustil tuto tematiku ani později. V počátcích svého brněnského působení se zamýšlel především nad velehradskou otázkou. Slovanskou archeologii přednášel E. Šimek v rámci svého několikaletého univerzitního přednáškového cyklu. I v poválečných letech soustřeďoval hlavní zájem na otázky studia českých kmenů a slovanských hradišť. Práce E. Šimka, žáka J. Golla a L. Niederla, byly zaměřeny v duchu tradice z přelomu 19.—20. století historicky nebo historicko-topograficky.

Odlišný ráz vtiskl pěstování slovanské archeologie na filozofické fakultě F. Kalousek (-). Původně archeolog-amatér, orientoval se po svém příchodu na fakultu (1945) na provádění rozsáhlých terénních archeologických výzkumů slovanských hradišť. Tento trend byl v souladu s požadavky rozvoje vědní disciplíny i s potřebami výchovy značného počtu nových archeologů, které bylo třeba zapojit do praktické archeologické práce v muzejní síti a na pracovištích ČSAV. Pokus o splnění naznačeného cíle učinil F. Kalousek již za svého působení na pedagogické fakultě zahájením výzkumu ve Znojmě-Hradišti (1949—1951; jeho spolupracovníky byli tehdy J. Sýkora, K. Boudný, B. Dostál), při němž hodlal vedle vědeckých cílů připravit řadu budoucích učitelů k záchranné archeologické službě. Soustavněji se však mohl F. Kalousek věnovat organizaci archeologických výzkumů za účely vědeckými i pedagogickými až po svém návratu na filozofickou fakultu (1953) a zejména poté, co se stal vedoucím katedry prehistorie (1958—1970). Za podpory celého kolektivu katedry vybudoval materiální a personální předpoklady pro provádění velkých terénních výzkumů. Významným počinem bylo vybudování archeologické stanice na Pohansku u Břeclavi (1961). V zájmu komplexnosti výzkumu

byla zahájena spolupráce s archeologickými institucemi v Praze, Brně a Nitře, s jejichž plány byly výzkumy zkoordinovány v celostátním rámci a navázána spolupráce se specialisty z jiných vědních disciplín (antropologie, petrografie, osteologie, pedologie aj.). Terénní práce pokračovaly zprvu ve Znojmě-Hradišti, kde bylo zkoumáno velkomoravské opevnění, zjišťován jeho průběh a vnitřní konstrukce, a dále bylo na ploše hradiska prozkoumáno vedle sídlištních vrstev a ojedinělých sídlištních objektů pohřebiště z 10.—12. století. Po průzkumných pracích (1958) byl v roce 1959 zahájen soustavný archeologický výzkum slovanského hradiska v Břeclavi-Pohansku, kde bylo za vedení F. Kalouska prozkoumáno žárové pohřebiště ze 6.—8. stol., základy velkomoravského kostela s přilehlým pohřebištěm (407 hrobů), pozůstatky velkomoravského velmožského dvorce, konstrukce opevnění a bylo zachyceno několik sídlištních areálů. Výzkumy katedry prehistorie přiřadily Břeclav-Pohansko k nejvýznamnějším památkům ze slovanského světa. Vědecké práce F. Kalouska z oblasti slovanské archeologie se zaměřovaly jednak na předběžné zprávy o výsledcích výzkumů, jednak na zpracování některých dílčích problémů; jeho základním dílem je však vzorná edice pramenů z kostelního hřbitova na Pohansku (1971). Ve výuce se F. Kalousek soustředil na slovanskou problematiku na území ČSSR.

Speciálně na slovanskou archeologii se zaměřil od dob svých vysokoškolských studií B. Dostál (→). Podílel se od samého počátku na vedení archeologických výzkumů jak ve Znojmě-Hradišti, tak v Břeclavi-Pohansku, jež později zcela převzal. Za jeho vedení byly provedeny důležité řezy valem, kterými byly získány významné poznatky stratigrafické, prozkoumána konstrukce brány, část severovýchodního předhradí a zejména řemeslnický areál v severovýchodní části hradiska. V teoretické práci se B. Dostál soustředil na otázky slovanských pohřebišť, velkomoravského šperku a později na zhodnocení dílčích výsledků terénních výzkumů ve Znojmě-Hradišti a v Břeclavi-Pohansku. Významným počinem bylo zorganizování mezinárodního sympozia „Slované 6.—10. stol.“ u příležitosti 20. jubilea zahájení výzkumů na Pohansku, z něhož vyšel stejnojmenný sborník (1980). Ve výuce slovanské archeologie B. Dostál postupně převzal všechny přednášky, týkající se jak problematiky raně středověkých Slovanů na našem území, tak v jednotlivých částech Evropy.

K slovanské archeologii postupně přešla i J. Vignatiová (→), která se od 1961 podílela vedle A. Šika a J. Bechyňové na dokumentačních pracích výzkumu Břeclavi-Pohanska a zorganizovala rozsáhlý výzkum na jižním předhradí Pohanska. Po oslabení personální základny Pohanska se plně zapojila do zabezpečování jeho dalšího výzkumu; odráží se to ve statích o každoročních výsledcích výzkumu publikovaných spolu s B. Dostálem (1975—1990).

K obohacení poznání v oblasti slovanské archeologie přispěl svými terénními pracemi i V. Podborský (→) výzkumem žárového pohřebiště s časně slovanskou keramikou ve Staré Břeclavi. Částečně se podílel i na vykopávkách ve Znojmě-Hradišti a v Břeclavi-Pohansku. Též P. Košťálek (→) rozšířil pramennou základnu slovanské archeologie výzkumem hradiska v Kramolíně, kde bylo zjištěno mladohradištní opevnění a několik chat;

mezi keramickým inventářem 11.—12. stol. se našly i velkomoravské nádoby datované tvarově neobvyklým nákončím do blatnicko-mikulčického horizontu.

Na filozofické fakultě studovali a v šedesátých letech prošli habilitačním a profesorským řízením významní slovanští archeologové, J. Poulik (→) a V. Hrubý (→), kteří zde externě pedagogicky působili spolu s V. Nekudou (→) a B. Novotným (→). Ze slovenských archeologů zabývajících se i slovanskou tematikou se na fakultě habilitoval A. Točík (1965). Docentským řízením zde prošel 1986 též Z. Klanica (→). Vědecká práce těchto badatelů probíhá v rámci jejich hlavních pracovišť.

Slovanská archeologie se na fakultě zpočátku omezovala jen na interní teoretickou výuku a na individuální vědeckou práci, která vycházela z kombinací závěrů plynoucích z písemných pramenů, z omezeného množství neplnohodnotného archeologického materiálu ze sběrů a sondáží, z topografických a jiných úvah. Od padesátých let se rozvinula v týmovou vědeckou spolupráci s řadou institucí, zaměřenou na provádění soustavných archeologických výzkumů významných slovanských hradišť, z nichž Břeclav-Pohansko se stalo stálým univerzitním pracovištěm. Výzkumy je získáván cenný pramenný materiál pro všestranné exaktní vědecké vyhodnocení dílčích problémů nejstarších slovanských dějin, jak bylo ukázáno v řadě studií a monografií. Je jimi též prakticky doplňována výuka archeologie a jejich výsledky získala univerzita vliv na kulturně vzdělávací proces v široké veřejnosti.

Bořivoj Dostál

